

УДК 78.01:78.071.2:78.087.68

*Зоряна Гнатів, кандидат філософських наук,
доцент кафедри методики музичного виховання і диригування
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

СПЕЦИФІКА ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ФАХОВИХ ПРЕДМЕТІВ ТА ВИДУ ВИКОНАВСЬКОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Суттєву роль у підготовці сучасного вчителя музичного мистецтва відіграє диригентсько-хоровий навчальний цикл дисциплін, що за своєю специфікою є інтегрованим та об'єднує різнобічну підготовку майбутнього фахівця, а також створює необхідну практичну базу "живого інтонування", без якого неможливе музично-педагогічне навчання. Профіль такої діяльності обумовлює пильну увагу до проблем специфіки формування вчителя музичного мистецтва в сучасному освітньому просторі.

***Ключові слова:** диригентсько-хорові дисципліни, музично-педагогічна освіта, музичне мистецтво, педагог, концепції виховання, професійна компетентність, творча діяльність.*

Лит. 7.

*Зоряна Гнатив, кандидат философских наук,
доцент кафедры методики музыкального воспитания и дирижирования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

СПЕЦИФИКА ДИРИЖЕРСКО-ХОРОВЫХ ДИСЦИПЛИН КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ПРЕДМЕТОВ И ВИДА ИСПОЛНИТЕЛЬСКОГО ИСКУССТВА В СОВРЕМЕННОМ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

Существенную роль в подготовке современного учителя музыкального искусства играет дирижерско-хоровой учебный цикл дисциплин, по своей специфике является интегрированным и объединяет разностороннюю подготовку будущего специалиста, а также создает необходимую практическую базу "живого интонирования", без которого невозможно музыкально-педагогическое обучение. Профиль такой деятельности обуславливает пристальное внимание к проблемам специфики формирования учителя музыкального искусства в современном образовательном пространстве.

***Ключевые слова:** дирижерско-хоровые дисциплины, музыкально-педагогическое образование, музыкальное искусство, педагог, концепции воспитания, профессиональная компетентность, творческая деятельность.*

*Zoryana Hnativ, Ph.D. Docent of
Methods of Musical Education and Conducting Department
Drohobych State Pedagogical University
by I. Franko*

SPECIFICITY OF CONDUCTOR AND CHORAL DISCIPLINES AS PROFESSIONAL SUBJECTS AND A KIND OF PERFORMING ARTS IN CURRENT MUSICAL AND PEDAGOGICAL EDUCATION STAGE

An important role in training of modern teacher of musical arts have conductor and choral disciplines which are integrated and join various training of future specialists and also make the needed practical basis of "lives intonation", the musical and pedagogical education is impossible without them. The profile of such activity stipulates the close attention to problems of forming the teacher of musical arts in current educational environment.

***Keywords:** conductor and choral disciplines, musical and pedagogical education, musical arts, teacher, concepts of education, professional competence, creative activity.*

Постановка проблеми. Реформування і стандартизація освіти в Україні визначили пріоритети її розвитку на основі прийнятих урядом директивних документів: Державної національної програми "Освіта України XXI століття", "Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті" та інших, в яких освіта

розглядається як "стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації і держави, запорука майбутнього, найбільш масштабна і людиноємна сфера суспільства, його соціально-економічної, культурної і наукової організації" [4, 2 – 4].

На тлі цивілізаційних перетворень відбувається переосмислення цінності й змісту творчої місії

музичного мистецтва, професії й особистості вчителя не лише як професіонала, який має транслювати її культурні норми, художні традиції, але й трансформувати їх у нові особистісні, художні й суспільні смисли, продукувати нові культурні факти, утворюючи з інформації універсальне знання. А втім, музика, ставши масовою звуковою практикою, залишається для більшості людей не усвідомленим і не використаним інтонаційним феноменом, адже не втілюється в освітню практику як мистецтво людинотворення, як засіб, спосіб, середовище самовіднайдення людиною найтонших духовних джерел своєї самості, краси і чуттєвості внутрішнього образу. Здавен вважається, що на вчителя кожного нового покоління покладається місія трансформації культурно-освітнього досвіду своїх пращурів з метою використання його найцінніших здобутків для нових поколінь відносно сучасних цінностей даного суспільства.

Метою статті є висвітлення особливостей диригентсько-хорової підготовки як основи становлення фахівця у практичній діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значення вокально-хорового виховання майбутнього фахівця на методологічному, теоретичному й практичному рівнях висвітлено у працях М. Леонтовича, М. Лисенка, К. Стеценка, О. Ростовського, О. Апраксиної, Л. Арчажникової, Р. Верхолаз, Н. Добровольської, Д. Зарін, З. Кваснілової, О. Ростовського. Різним аспектам професії вчителя музики присвячено роботи Е. Абдуліна, Г. Падалки, О. Рудницької, Л. Кияновської, М. Науменко та ін.

Шляхи підвищення ефективності процесу підготовки майбутнього вчителя, забезпечення його цілісності розкриваються в наукових працях В. Бондаря, В. Гриньової, В. Євдокимова, Н. Кузьміної, В. Лозової, С. Мельничука, О. Мороза, В. Сластьоніна, В. Семиченко, А. Троцько та інших учених.

Суттєвим внеском у розвиток проблеми вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва стали праці А. Болгарського, С. Горбенка, А. Козир, А. Кречківського, А. Лащенко, О. Михайличенка, П. Ніколаєнко, Т. Смирнової та інших дослідників.

Окремі проблеми взаємодії керівника хору з хоровим колективом і стилю педагогічного керівництва розглядаються у працях відомих керівників виконавських колективів А. Авдієвського, В. Мініна, К. Пігрова, К. Птиці, П. Чеснокова. Проблема творчого розвитку особистості у процесі диригентсько-хорової підготовки розглядається у роботах С. Казанкова, М. Канерштейна, І. Мусіна.

У школі все починається з учителя. І хоча результати навчання й виховання учнів залежали від трьох чинників: хто навчає, кого навчають, як навчають, – важко сказати, що важливіше. Як зазначає проф. О. Вишневський: “Всі процеси, що відбуваються в суспільстві, тією чи іншою мірою зачіпають шкільного вчителя. Він є суб’єктом педагогічної діяльності, а об’єктом його впливу є весь процес едукації. Вчитель – організатор цього процесу. Його функції полягають не в тому, щоб самому все зробити за дитину, а організувати діяльність, що є значно важче і потребує більшої майстерності” [2, 73].

Сьогодні можемо виокремити два основних напрями у розмаїтті концепцій виховання: сцієнтистсько-технократичного та антисцієнтистського. Для представників сцієнтистсько-технократичного напрямку характерним є прагнення до “раціоналізації” процесу виховання, його підпорядкування утилітарній меті соціалізації, яка трактується як адаптація індивіда до вимог соціального середовища, гармонізація відносин індивіда і суспільства. А прихильники антисцієнтизму вбачають головну мету в тому, щоб зменшити процес маніпулювання поведінкою вихованців, заперечити конформізацію, авторитаризм у вихованні.

Цілісна неперервна педагогічна освіта викладача музичного мистецтва відбувається в еволюціонуючому бутті професійної реальності, якому властиві рухливі процеси діалогічної співдії всіх суб’єктів педагогічної реальності із собою, світом, мистецтвом і одне з одним. Тому для ефективної фахової підготовки студентам необхідно постійно та цілеспрямовано розвивати музикознавчі та виконавські якості в щільній єдності з диригентсько-хоровою підготовкою.

Складність музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона за обсягом професійних завдань поєднує в собі, принаймні, три спеціальності – загальнопедагогічну, музично-педагогічну із своєю специфікою і виконавську як обов’язкову частину музично-педагогічної діяльності.

Вмінню моделювати навчально-виховний процес, проектувати та цілеспрямовано створювати ситуацію зацікавленості допоможе можливість інтегрувати майбутньому вчителю психолого-педагогічні, дидактичні, методичні та музично-спеціальні знання в практику. “Для професійного зростання диригента необхідне постійне самовдосконалення, “творчий вогонь у душі”, невпинне шліфування вже набутого. Пильна увага має бути звернена на розвиток ерудиції, збагачення світогляду, на вивченні

СПЕЦИФІКА ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ФАХОВИХ ПРЕДМЕТІВ ТА ВИДУ ВИКОНАВСЬКОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

суміжних галузей знань – філософії, естетики, психології, історії, літератури тощо [5, 180].

У зв'язку з цим зростають вимоги до професійної компетентності студентів музично-педагогічних факультетів та їх практичної підготовки в системі предметів вузу. Без глибоких, знань загальної і вікової дитячої психології та педагогіки, а також взаємопов'язаних спеціальних предметів (хорове аранжування, методика музичного виховання, хорове диригування хорознавство, хоровий клас, вокальний клас – постановка голосу) набуття професійних знань, вмінь, навичок в контексті педагогічної майстерності неможливе.

Дисципліни диригентсько-хорового циклу виділенні як опорні у підготовці учителя музики за двома параметрами, котрі визначають їх основне призначення, а саме: сприяти формуванню якостей, які забезпечують можливість реалізації професійно-педагогічної діяльності (вокально-хорової, виконавської); готувати майбутніх учителів музики до такого виду дитячої творчості, котра є найбільш важливою (співоча діяльність, яка є менталітетною для України) та найбільш поширеною в умовах загальноосвітньої школи; створювати максимально сприятливі умови для підготовки студентів до роботи з хором.

Ці нагальні завдання вирішуються взаємними зусиллями всіх дисциплін диригентсько-хорового циклу (хорове диригування та читання хорових партитур, хорознавство, хоровий клас та практикум роботи з хором, хорове аранжування), котрі щільно взаємодіють з такими як: методика постановки голосу, методика викладання диригування, методика роботи з шкільним хоровим колективом, методика музичного виховання.

У процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін педагогу необхідно зберегти творчу свободу студента, уважно ставитись до його суб'єктивних рис, розвиваючи найбільш характерні для кожного вихованця. Спрямовуючи художнє мислення своїх учнів тактовно, без надмірного педагогічного деспотизму, педагог залишає їм можливість для індивідуального трактування музичних творів. Виконавські здібності, які необхідні диригенту для ефективного впливу на хоровий колектив, викликають яскраві емоційні переживання у виконавців, та тим самим збагачують їх духовний світ. Найчастіше керівник хору виступає перед колективом як виконавець окремих партій хору, чим здійснює показ твору, що вивчається. У процесі цієї роботи творчий стан диригента поступово передається колективу

виконавців, у якому цей творчий стан необхідно постійно підтримувати, щоб зробити творчий пошук органічною потребою хору. З цього приводу своє творче кредо А. Авдієвський характеризує так: “Я як хормейстер маю можливість – справді унікальну – у контакті зі співаками будувати нову звукову форму навіть тих творів, котрі часто виконуються, бо бачу перед собою живих людей з повною гамою їхніх почуттів. І всіх їх потрібно злити ... в єдину художню цілісність, бо лише з нею можна втілити свої творчі задуми. І коли хор починає звучати як одна багатюща душа – я щасливий” [1, 81].

У процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін важливо щоб, у кожному студенті педагог, насамперед, бачив не покірнього виконавця своїх намірів (хоч самі по собі вони дуже цікаві та повчальні, у високому значенні цього слова), а художню особистість, артистичну індивідуальність, яку доцільно не лише заганяти у рамки своїх намірів, а розвивати, щоб дати розквітнути індивідуальним мистецьким нахилам. З цього приводу доцільно згадати вислів К. Станіславського, котрий запевняв, що у процесі навчання “повинна бути розвиненою самодіяльність, а не рух, що імітує вчителя шляхом наслідування” [6, 212].

Предмет “Хорове диригування” – одна із базових дисциплін у системі підготовки майбутніх вчителів музики на мистецьких факультетах у ВНЗ, предметом вивчення якої є теоретичне і практичне засвоєння цілого комплексу питань: оволодіння основами техніки диригування, розвиток вокально-хорового слуху; методика диригентсько-хорової роботи над інтонацією, звукоутворенням, дикцією, засвоєння методики репетиційного процесу, оволодіння навичками психологічного впливу на колектив тощо.

Індивідуальна форма навчання, яка є основною при вивченні предмету і обумовлена специфікою диригування як виконавського мистецтва дає змогу ефективно вирішувати складні завдання даного курсу. Вона містить великі можливості для розвитку різноманітних сторін творчої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. На індивідуальних заняттях студент під керівництвом викладача не тільки тренує власну мануально-рухову моторику, ним засвоюються певні закони складної системи взаємодії керівника-диригента та хору через моделювання різних ситуацій, які виникають при роботі диригента з хоровим колективом. Кожне індивідуальне заняття з хорового диригування – це різноманітність видів і методів творчої діяльності як студента, так і педагога. І важливо не навчити диригувати, а

викликати бажання займатися виконавською діяльністю.

Відомі хормейстери Л.В. Костенко та Л.Ю. Шумська зауважують, що модель диригентсько-хорової діяльності студента складають хормейстерські уміння, які умовно розподіляються на три компоненти:

1. Диригування, що забезпечує мануальне управління хором колективом в репетиційних та концертних умовах.

2. Діагностика хорового звучання, за допомогою якої керівник хору добивається правильного ансамблевого узгодження всіх компонентів хорової органіки.

3. Управлінська сугестія, тобто вміння впливати на хорівий колектив, що створює необхідний контекст диригента та хору [3, 5].

Більш поглибленому засвоєнню знань хормейстерської технології сприяє оволодіння студентами теоретичних питань хорознавства, зокрема – закономірності хорового строю, ансамблю, а також основних методів, прийомів і послідовності розучування хорових творів.

Ефективна диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, створює можливість широкого розвитку музично-естетичної культури, культурних традицій, плекання етнічних начал. Адже справжнє мистецтво, зокрема мистецтво співи, завжди стояло і стоїть на варті гуманізму, високої моралі і краси, що робить людину дужчою у життєвій боротьбі, кращою, цілеспрямованішою на шляхах духовного вдосконалення суспільства. Кожна пісня “чомуś навчає, виховує” і треба лише розуміти, з якою метою вона обирається. Для митця відбір твору для виконання з хором є надзвичайно важливим, адже він має захопити своєю красою, збудити серце, змусити співати душею [7, 336 – 337].

Основною української хорової культури є обрядова традиція, яка за словами О. Бенч-Шокало “зберігається як таїнство душі – життєтворчої сили самого життя, є духовним життям, як його праосновою” [1, 3], а концепція виконавського фольклоризму в свою чергу – засадничий принцип для хорової практики. Будучи носієм надцінностей, музичне мистецтво часто виходить за межі естетичної природи, чого не можна пояснити жодними законами, адже воно трансцендентне само по собі.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що професійна майстерність вчителя музичного

мистецтва забезпечується єдністю психолого-педагогічної, музично-теоретичної, диригентсько-хорової, вокальної, інструментальної та методичної підготовки. Феномен становлення викладача музичного мистецтва полягає в його безпосередньому усвідомленні, переживанні свого професійного буття, яким властива реінтеграція пізнання й живого емоційно-чуттєвого досвіду цілісного оновлення якості людини, митця й професіонала-педагога, музиканта-виконавця. Проблема інтерпретації, спонукання до роздумів, осмислення мистецьких творів у диригентсько-хоровій практиці є суттю особистісного смислу розуміння і творення людиною своєї культури, культури свого народу та буття в цілому.

1. Авдієвський А.Т. *Формування особистості на ґрунті національно-культурного відродження* /А.Т. Авдієвський. // *Мистецтво у школі: зб. ст.* [Упор. І.М. Гадалова]. – К.: УДПУ, 1996. – Вип. I. – С. 80 – 83.

2. Вишневецький О. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки.* – Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.

3. Костенко Л.В., Шумська Л.Ю. *Формування хормейстерських вмінь у класі хорового диригування.* – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 25 с.

4. *Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті* // *Газета “Освіта”, 2001.* – № 38 – 39. – С. 3 – 4.

5. Ластовецька Л.В. *Вплив глобалізації на процесів на формування творчої індивідуальності диригента / Хорове мистецтво України та його подвижники: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / [Ред.-упор. П. Гушоватий, З. Гнатів] – Дрогобич, 2011.* – 422 с. – С.179 – 184.

6. Станіславський К.С. *Работа актера над собой* /К.С. Станіславський. – М.: Искусство, 1985. – Ч. I.: *Работа актера над собой в творческом процессе переживания.* – 1985. – 472 с.

7. Сулаєва Н.Я. *Аксіологічні виміри педагогічної діяльності Г. Левченка в українському народному хорі “КАЛИНА” Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка* // *Хорове мистецтво України та його подвижники: матеріали першої міжнародної науково-практичної конференції / [ред.-упор. П. Гушоватий, З. Гнатів].* – Дрогобич, 2011. – С. 333 – 342.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2014